

Juliusz Sikorski

Niższe Seminarium Duchowne w Gorzowie (1946-1960) : powstanie i likwidacja

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 13, 169-179

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Juliusz Sikorski
Gorzów

Niższe Seminarium Duchowne w Gorzowie (1946-1960). Powstanie i likwidacja

W tym roku mija 60. rocznica powstania w Gorzowie Niższego Seminarium Duchownego. Jego dzieje nie doczekały się dotąd szczególnego potraktowania. Pojawia się więc okazja, aby ten brak w niewielkim choćby zakresie nadrobić. W sukurs przyszedł mi znany gorzowski etnograf dr Wojciech Sadowski, który jako wychowanek tej placówki wziął na siebie ciężar opracowania pocztu uczących tu pedagogów, ale także zachęcał swoich młodszych i starszych kolegów z NSD do przelania na papier znikających z każdym rokiem wspomnień. Efekt tych zabiegów przedstawiony zostaje Czytelnikom.

Publikacje te wymagają jednak słowa wiążącego w jedną w całość. Rolę tę ma pełnić niniejszy tekst, który jednak nie będzie syntezą dziejów szkoły, a jedynie do nich przyczynkiem. Z racji swoich dotychczasowych zainteresowań i prowadzonych kwerend ograniczam się w nim do przybliżenia momentu powstania Seminarium oraz jego likwidacji. Głębsza analiza funkcjonowania tej placówki wychowawczej czeka jeszcze na swojego badacza, do którego dyspozycji pozostaje przede wszystkim 17 jednostek archiwalnych zdeponowanych w archiwum diecezjalnym¹.

Powstanie Seminarium

Początków powstania w Gorzowie Niższego Seminarium Duchownego² szukać należy już w roku 1945. Wówczas na obszarze północno-zachodniej Polski utworzona została administracja apostołska, której stolicę lokowano w Gorzowie. Jedną z jej najistotniejszych trosk były problemy kadrowe. Choć liczba duchowieństwa podejmującego tu pracę duszpasterską systematycznie rosła, nie była ona jednak w stanie zaspokoić potrzeb duszpasterskich osiadłych tu Polaków. Naturalną rzeczą było, iż rodząca się diecezja musiała spoglądać w przyszłość, mając na uwadze kształtowanie własnych kadr kapłańskich. Musiało to więc zaowocować powołaniem uczelni dających takie możliwości. Zrazu utworzono tzw. Seminarium niższe, szkołę stopnia licealnego przygotowującą z jednej strony młodych chłopców do matury, dającą im możliwość dalszego kształcenia w każdym kierunku, ale także będącą kolebką przyszłych pokoleń kapłańskich³.

¹ Są to między innymi katalogi ocen, kopie świadectw, ale także korespondencja, spisy uczniów, kronika oraz materiały sprawozdawcze. Akta na krótko znalazły się w Oddziale Terenowym Archiwum Państwowego w Gorzowie w połowie 1965 roku, gdy zostały przekazane przez lokalne władze powiatowe wraz z aktami eksmitowanego rok później (1961) z Gorzowa Wydziału Teologicznego Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie (łącznie 38 j.a.). Stąd w styczniu następnego roku przekazano je Kurii Biskupiej w Gorzowie. Obecnie znajdują się w Archiwum Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej w Zielonej Górze. Archiwum Państwowe w Gorzowie (dalej APG), Księga nabytków, nr 134, 135; Księgi ubytków nr 19.

² Szkoła początkowo określana była także mianem Małego Seminarium Duchownego, później zaś także, jako Wydział Wstępny Wyższego Seminarium Duchownego.

³ *Z życia Małego Seminarium Duchownego*. „Kalendarz Ziemi Odzyskanych na Rok Pański 1948”, Gorzów 1947, s. 37.

Właściwe uruchomienie szkoły poprzedziła zbiórka publiczna zorganizowana w dniu 15 sierpnia 1946 roku⁴. Władze miasta, odnosząc się życzliwie do idei powstania placówki w Gorzowie, przekazały na jej potrzeby budynki przy ulicy Łokietka (16-18). Wydanie stosownych dokumentów nastąpiło 18 września, zaś kilka miesięcy później, w maju 1947 roku podpisano z Kurią umowę dzierżawną na wspomniane obiekty na 3 lata⁵.

Pierwszy nabór do Seminarium rozpoczynającego z dniem 1 września 1946 roku działalność zakończył się przyjęciem 80 uczniów⁶. Władze szkoły zabiegały o zapewnienie wysokiego poziomu edukacji. Jednak stosunkowo szybko administracja oświatowa zaczęła komplikować swobodną działalność Seminarium, zabraniając nauczycielom uczącym w szkołach publicznych podejmowania pracy w tej placówce⁷. Dodatkowym utrudnieniem działalności był fakt nieuznawania przez władze państwowe matur uzyskiwanych w Seminarium. Abiturienti kończący szkołę a zamierzający podjąć naukę na świeckich uczelniach zmuszeni byli składać więc egzaminy dojrzałości po raz drugi, tym razem przed komisją państwową.

W początkowej fazie istnienia szkoły jednak dominowały problemy zupełnie innej natury. Brakowało podręczników, dobrze wyposażonej biblioteki i innych pomocy naukowych. Z czasem udawało się je likwidować dzięki ofiarności wielu instytucji i osób. Dla przykładu pomoc w założeniu biblioteki okazała Rada Polonii amerykańskiej, ofiarowując Seminarium kilkadziesiąt książek⁸. Ostatecznie także nauczanie w tej szkole opierało się wyłącznie na wykładach nauczycieli bez odwoływania się do podręczników⁹.

Poza regularnymi zajęciami seminarzyści mieli możliwość uzupełniania swej wiedzy w różnego rodzaju kółkach specjalistycznych. Uczniowie redagowali własne pismo (gazetkę ścienną) zatytułowane „Echo Seminaryjne”, a także mieli możliwość brania udziału w zajęciach chóru, orkiestry dętej czy zespołu teatralnego¹⁰.

⁴ APG, Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa w Gorzowie (dalej ZM i MRN), sygn. 99, s. 62, pismo UWP do wszystkich ob. ob. starostów powiatowych i prezydentów miast wydzielonych na terenie ziemi lubuskiej, 17 VII 1946.

⁵ Według zestawień władz miejskich na przełomie lat 40. i 50. Seminarium miało do swej dyspozycji ogółem 102 izby o łącznej powierzchni 2807 metrów kwadratowych. Budynek przy Łokietka 16 liczył 48 izb, 17 – 25, zaś 18 – 29. Kuria płacić miała za nie czynsz łącznej wartości 2807 zł. Sama zaś zainwestowała w remont obiektów ponad 730.000 zł. APG, ZM i MRN, sygn. 134, Wykaz nieruchomości zajmowanych przez Kurię Administracji Apostolskiej w Gorzowie (bez daty sporządzenia; powstał prawdopodobnie po roku 1950). Według innych źródeł pochodzących z połowy lat 50. budynki Seminarium obejmowały łącznie 2086 m²: nr 16 – 588 m², 17- 733 m², 18 - 765 m². Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej APZG), Prezydium Wojewódzkiej Rady narodowej w Zielonej Górze (dalej PWRN), sygn. 3204.

⁶ Nauka w Seminarium była odpłatna. W połowie lat 50., jak podano w analizie Wydziału do Spraw Wyznań, „nie uległa zmianie i wynosi nadal” 250 zł miesięcznie albo 200 zł w gotówce plus 1 kg tłuszczu. „Tygodnik Katolicki” nr 21, 13 X 1946, s. 7.

⁷ Ks. J. F e r e n s o w i c z, *Niższe Seminarium Duchowne w Słupsku – wspomnienia*, w: *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorza Zachodnim i Północnym (1945-1995)*, pod red. bpa P. S o c h y, Zielona Góra – Gorzów 1998, s. 577.

⁸ *Z życia Małego Seminarium Duchownego*, s. 37.

⁹ Rozmowa dra Wojciecha Sadowskiego – wychowanka Seminarium – z autorem, 11 VII 2006.

¹⁰ *Ksiądz Prymas gościem w Niższym Seminarium Duchownym*. „Kalendarz Ziemi Odzyskanych na Rok Pański 1949”, Gorzów 1948, s. 29.

W tym miejscu warto także wspomnieć, iż Niższe Seminarium Duchowne w Gorzowie było inicjatorem i wydawcą trzech numerów „Kalendarza Ziemi Odzyskanych” kierowanego do ogółu wiernych i zawierającego szereg informacji z dziejów ziem zachodnich, ale także z życia i funkcjonowania tu Kościoła. Pierwszy numer pisma ukazał się w roku 1947. Niestety ze względu na utrudnienia związane z narastającymi restrykcjami cenzorskimi w roku 1949 wydano jego ostatni numer¹¹.

Wraz ze wzmagającymi się trudnościami w swobodnym funkcjonowaniu Kościoła w Polsce Seminarium obok pozostałych kościelnych placówek było stałym punktem zainteresowania władz państwowych. Zbierano wszelkie informacje, od liczby alumnów poczynając, a na nastrojach i trybie życia seminarzystów kończąc.

Ks. bp Michał Klepacz – przewodniczący Episkopatu Polski – oraz ks. prałat Zygmunt Szelązek – ordynariusz gorzowski – z wychowankami Niższego Seminarium Duchownego w Gorzowie (1954)

W jednej z analiz poświęconej pracy Seminarium podawano z zadziwiającą precyzją, iż w roku szkolnym 1955/1956 ogólna liczba alumnów wynosiła 96 osób, z których 39 posiadało pochodzenie robotnicze, 43 chłopskie i 14 inteligenckie. W tym czasie w szkole prowadzono cztery kursy odpowiadające poszczególnym klasom szkół ogólnokształcących (kurs I – klasa VIII itd.). Według danych zawartych w tej analizie w okresie ostatnich pięciu lat około 70-75% abiturientów wstępowało do wyższych seminariów¹². Szczegółowo przedstawia to poniższa tabela.

¹¹ Bp P. S o c h a, *Sylwetki administratorów apostołskich i biskupów diecezji zielonogórsko-gorzowskiej*. „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” nr 5, Gorzów 1998, s. 343.

¹² APZG, PWRN, sygn. 3204, s. 33, Analiza sytuacji w NSD w Gorzowie (b.d. – 1955?).

Lp.	Rok szkolny	Liczba alumnów, którzy ukończyli NSD	Liczba alumnów, którzy wstąpili do WSD	Liczba alumnów, którzy ukończyli lub nie ukończyli Seminarium a przeszli do życia świeckiego
1	1950/1951	37	23	14
2	1951/1952	18	18	-
3	1952/1953	20	16	4
Ogółem:		75	57	18

Źródło: APZG, PWRN, sygn. 3122, Wykaz wyższych i niższych seminariów duchownych z terenu woj. zielonogórskiego.

W dokumencie tym napisano także, że życie w Seminarium toczyło się w ramach obiektu. Alumni mieli jednak możliwość korzystania z częstych przechadzek. Intensywnie uprawiali sporty, korzystając między innymi z pływalni miejskiej *pod ścisłym nadzorem księży*. Na terenie Seminarium mieli ćwiczenia orkiestry dętej, biorącej często udział w uroczystościach kościelnych. Szkolną gazetkę ścienną, która oprócz opracowań uczniowskich pisanych ręcznie zawierała wycinki z gazet¹³, władze wyznaniowe uznawały za próby manipulowania poglądami i opiniami seminarzystów. *Życie wewnętrzne w Seminarium – czytamy w opracowaniu – jest oddzielone od spraw świeckich, mają w programie tzw. kółka na których podają im księża również wiadomości ze świata, lecz sami je przedstawiają i nie pozwalają prowadzić dyskusji. W Seminarium tryb życia jest regulowany regulaminem, gdzie za niestosowanie się do jego przepisów w stosunku do winnych stosowane są kary porządkowe, najczęściej w czasie wolnym od lekcji winni pełnią dyżury i mają ograniczone wyjścia w wypadkach, kiedy pozostali wychodzą na miasto. [...] Dyrektor ks. Wujda wychowuje alumnów w oderwaniu od życia, należy do ludzi zaufanych ordynariusza i chociaż nie występuje wrogo, nigdy jednak nie wystąpił pozytywnie; nie zauważono jednak wrogich wystąpień z jego strony w ostatnich czasach. Ojciec duchowny Panecki Wiktor jest wybitnie wierny swojej władzy duchownej, niemniej jednak nie zauważono charakterystycznych wystąpień z jego strony*¹⁴.

Likwidacja Seminarium

Pod koniec 1959 roku władze państwowe uznały, iż seminaria duchowne nie mogą w dalszym ciągu znajdować się poza ich nadzorem. Głównym powodem był zamiar roztoczenia kontroli nad procesem formowania przyszłych duchownych. Stąd 29 grudnia minister oświaty w porozumieniu z Urzędem do Spraw Wyznań wydał zarządzenie w sprawie nadzoru nad seminariami. Żadne odwołania, protesty Episkopatu oraz osobista interwencja prymasa na spotkaniu z Władysławem Gomułką nie przyniosły w tej sprawie zmiany stanowiska władz¹⁵.

¹³ Rozmowa dra Wojciecha Sadowskiego – wychowanka Seminarium – z autorem, 11 VII 2006.

¹⁴ APZG, PWRN, sygn. 3204, s. 33, Analiza sytuacji w NSD w Gorzowie (b.d. – 1955?).

¹⁵ „Zapiski Prymasa S. Wyszyńskiego z jego rozmów z I Sekretarzem KC PZPR W. Gomułką”, 11 I 1960, w: *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 2, 1960-1974, opr. P. R a i n a, Poznań 1995, s. 9; „List Episkopatu do Pełnomocnika Rządu do Spraw Stosunków z Kościołem J. Sztachelskiego w sprawie nadzoru państwa nad seminariami du-

Grono pedagogiczne Niższego Seminarium Duchownego w Gorzowie oraz jego wychowankowie (lata 50). W pierwszym rzędzie od lewej siedzi ks. Mieczysław Marszałik, w środku ks. Jan Wujda, pierwszy z prawej ks. Wiktor Panecki.

Tymczasem już 6 lutego 1960 r. w Urzędzie do Spraw Wyznań zorganizowano w tej sprawie naradę kierowników komórek terenowych z prezydium wojewódzkich rad narodowych. W jej trakcie zalecono, by wizytacje i kontrole poprzedzać ustaleniem ich terminu na wspólnym spotkaniu z rektorem seminarium. Ewentualny sprzeciw miał nie napotykać kontry urzędnika, a jedyną nań reakcją miało być wysłanie zawiadomienia o kontroli na piśmie. Zalecano unikania w trakcie wizytacji *zadrażnień i incydentów*. Kontroli podlegać miały statuty uczelni, listy pracowników naukowych, biblioteki, świetlice, urządzenia sanitarne, pokoje alumnów oraz sale wykładowe. Przeprowadzić je tymczasem należało jedynie w przerwach między zajęciami. Taktykę prowadzenia wizytacji w poszczególnych seminariach lokalne władze miały dostosować do lokalnych warunków i konsultować ewentualnie z właściwym kuratorium. W przypadkach oporu należało przemyśleć sposób działania i ewentualne represje¹⁶.

Do połowy 1960 roku kontrolą objęto 91 wyższych i niższych seminariów duchownych. W ich trakcie wizytatorzy wykraczali poza wspomniany zakres inspekcji, dociekając również motywów, jakimi kierowali się alumni w wyborze szkoły czy uczelni. Kontrole rodziły sprzeciw i protesty we wszystkich palcówkach. W dwóch seminariach, w Przemyślu i Gorzowie, uniemożliwiono wizytatorom przeprowadzenie kontroli. W

chownymi”, 16 I 1960, w: tamże, s. 13-14; „List Prymasa S. Wyszyńskiego do I Sekretarza KC PZPR W. Gomułki w sprawie nadzoru państwa nad seminariami duchownymi”, 25 III 1960, w: tamże, s. 15-16; A. Dudek, *Państwo i Kościół w Polsce 1945-1970*, Kraków 1995, s. 126-128; B. Fijałkowska, *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*, t. II, cz. I, 1956-1963, Olsztyn 2000, s. 137-138.

¹⁶ B. Fijałkowska, *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*, t. II, cz. I, s. 138.

Przemysłu postawa taka doprowadziła do powołania do wojska 22 klerów. W Gorzowie zakończyła się likwidacją Niższego Seminarium¹⁷.

W dniu 11 marca 1960 roku kierownik oddziału szkolnictwa licealnego Kuratorium Okręgu Szkolnego w Zielonej Górze oraz kierownik Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej przybyli do Gorzowa, aby zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami przeprowadzić kontrolę w Wydziale Wstępnym (NSD) i Teologicznym Wyższego Seminarium Duchownego¹⁸. Mimo to jednak władze Seminarium nie dopuściły do jej przeprowadzenia, opierając się na stanowisku Kurii, która uważała, iż zgodę na taką wizytację może wydać jedynie Stolica Apostolska, uznając jednocześnie zarządzenie władz za ingerencję w wewnętrzne sprawy Kościoła. Wizytatorzy nie otrzymali także żądanych wykazów profesorów oraz alumnów¹⁹.

Postawa taka doprowadziła do zaostrzenia i tak skomplikowanej już sytuacji. Dnia 5 maja sekretarz Episkopatu bp Zygmunt Choromański w liście do bpa Wilhelma Pluty napisał: *Dziś w rozmowie min. [inster] Sztachelski²⁰ oświadczył mi, że sprawa Seminarium w Gorzowie jest bardzo zaogniona. Rozmowy w sprawie „wizytacji” seminariów jeszcze nie są zakończone – jesteśmy w sytuacji przymusowej, bowiem na temat samego nadzoru nie chcą dyskutować, a tylko o sposobie i zakresie. Tymczasem dla okazania dobrej woli mógłby Rektor zaraz na niektóre żądania „powizytacyjne” przesłać odpowiedź. To da odprężenie. A mianowicie można dać odpowiedź na następujące pytania: Statut Seminarium z zastrzeżeniem, że należy on od przepisów Prawa Kanonicznego (Regulaminu nie dawać), lista wykładowców i wykładanych przez nich przedmiotów, lista alumnów według kursów, lista personelu administracyjno-gospodarczego; wysokość opłat uiszczanych przez alumnów; z dziedziny programowej – nauki o Polsce współczesnej i jej ustroju (wykład, ile godzin i na których kursach), prawo wyznaniowe, wychowanie obywatelsko-społeczne; wykaz książek, które powinny się znajdować w bibliotece Seminarium; wykaz czasopism w czytelnii²¹. W tym czasie władze zastosowały pierwszą represję, jaką było wzywianie alumnów na komisje wojskową. W takiej sytuacji Kuria zezwoliła rektorom obu wydziałów na przesłanie danych dotyczących pracy i życia w seminariach²².*

Władze Niższego Seminarium zwlekały jednak z załatwieniem tej sprawy a jego dyrektor ks. Jan Wujda zasłaniał się natłokiem spraw związany z zakończeniem roku szkolnego²³. Zareagował dopiero po otrzymaniu pisma z 2 lipca, w którym władze wojewódzkie informowały o zamiarze likwidacji Seminarium²⁴. Decyzja w sprawie zamknięcia Seminarium była już jednak podjęta, do czego przyczyniło się także pogorszenie relacji państwowo-kościelnych po wypadkach w Zielonej Górze i Nowej Hucie.

¹⁷ A. D u d e k, *Państwo i Kościół w Polsce 1945-1970*, s. 126-128.

¹⁸ APG, Urząd Wojewódzki w Gorzowie (dalej UWG), sygn. 1108, s. 25, Materiał do rozmowy z biskupem Plutą zaproszonym na dzień 18 III, a na prośbę jego rozmowa została przesunięta na dzień 21 marca 1960 r.

¹⁹ APZG, PWRN, sygn. 2974, s. 2, pismo PWRN w Zielonej Górze Kuratorium Okręgu Szkolnego do Diecezjalnego Seminarium Duchownego Wydział Wstępny w Gorzowie, 25 IV 1960.

²⁰ Jerzy Sztachelski – w latach 1956-1961 kierownik Urzędu do Spraw Wyznań w randze vice ministra.

²¹ Cytat za: ks. Z. K o w a l c z u k, *Nadzór państwowy nad wyższymi seminariami duchownymi w Polsce w latach 1960-1961 na przykładzie Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wielkopolskim*, w: „Studia Zachodnie” nr 6, pod red. Cz. O s ę k o w s k i e g o, Zielona Góra 2002, s. 244-245.

²² APZG, PWRN, sygn. 2974, s. 1, Notatka służbowa, V 1960 (bez daty dziennej i podpisu).

²³ Tamże, s. 31, pismo Diecezjalnego Seminarium Duchownego Wydział Wstępny w Gorzowie do PWRN KOS w Zielonej Górze, 6 VII 1960 (odpis z 11 VII 1960).

²⁴ Tamże, s. 33, pismo PWRN KOS do NSD, 2 VII 1960.

Budynek Niższego Seminarium Duchownego w Gorzowie (lata 50.)

Już 28 czerwca minister Jerzy Sztachelski skierował do KC PZPR notatkę, w której zaproponował likwidację dwóch NSD w Gorzowie i Słupsku. Proces ten miał składać się z czterech etapów: na początku lipca władze seminariów miały zostać uprzedzone o zamiarze likwidacji, otrzymując 14 dni na przedstawienie wyjaśnień; po ich nadesłaniu kuratoria bezzwłocznie miały je odrzucić, wydając orzeczenia o zamknięciu oraz wyznaczając termin 14 dni na odwołanie do Ministerstwa Oświaty i Urzędu do Spraw Wyznań; te także miały zostać załatwione negatywnie i pod koniec sierpnia miało dojść do wręczenia dokumentów likwidacyjnych i ostatecznego zamknięcia szkół. Biuro Polityczne pozytywnie odniosło się do planu i go zaakceptowało, zaś sam Władysław Gomułka zalecił także poczynienie przygotowań do zamknięcia wszystkich niższych seminariów w Polsce. Jednocześnie zarządzono przeprowadzenie kontroli we wszystkich bibliotekach seminaryjnych. W konsekwencji tych decyzji do końca września prócz dwóch seminariów gorzowskich zlikwidowano jeszcze niższe seminaria w Wolsztynie, Kielcach i Bydgoszczy²⁵.

Plan likwidacji obu seminariów ordynariatu w Gorzowie i Słupsku doręczono szefowi zielonogórskiej SB oraz I sekretarzowi KW PZPR w Zielonej Górze 2 lipca. Przedstawiono tam szczegóły doprowadzenia do zamknięcia szkół oraz przejścia ich lokali (zob. aneks)²⁶.

Likwidację Niższego Seminarium Duchownego w Gorzowie przeprowadzono 18 lipca 1960 roku. Tego dnia, o godzinie 8.37. rano, przystąpiono do przejścia obiektów przy Łokietka 15, 16 oraz 17. Czyniła to specjalnie do tego zadania powołana przez wła-

²⁵ A. D u d e k, *Państwo i Kościół w Polsce 1945-1970*, s. 128.

²⁶ APZG, PWRN, sygn. 2974, s. 9-12, Sprawa likwidacji niższych seminariów duchownych w Gorzowie i Słupsku (powstało zapewne w UdsW przed 2 lipca 1960).

dze miejskie grupa²⁷. Do gmachu przy Łokietka 17 równocześnie weszli także przedstawiciele zielonogórskiej cenzury, przystępując do rewizji biblioteki szkolnej. W jej trakcie stwierdzono, iż znajdowały się tam publikacje powielane bez zezwolenia na druk i kolportaż. Między innymi ujawniono 150 egz. modlitewników oraz około 50 skryptów dotyczących pochodzenia człowieka. Ponadto stwierdzono, iż znajdowały się tam międzywojenne publikacje objęte zakazem rozpowszechniania. Sprawę skierowano do sądu. W grudniu ją jednak umorzono ze względu na *brak podmiotowych cech przestępstwa*²⁸.

Zanim 18 lipca do budynków Seminarium wkroczyli przedstawiciele władz, zgodnie z przyjętym harmonogramem prac zabezpieczających o godzinie 7.30. odbyło się posiedzenie egzekutywy Komitetu Miasta i Powiatu PZPR. Podjęto wówczas decyzję o przeprowadzeniu akcji wyjaśniającej mającej na celu zneutralizowanie ewentualnych niepokoi. Godzinę później rozpoczęły się narady aktywu 12 kluczowych zakładów pracy, w trakcie których członkowie egzekutywy i zakładowi aktywiści przedstawili specjalnie przygotowaną notatkę na temat likwidacji szkoły. Informacje na ten temat przedstawiono także w obu jednostkach wojskowych, zaś w godzinach popołudniowych o decyzji poinformowano aktywy pozostałych zakładów i instytucji oraz drugie i trzecie zmiany dużych zakładów. Jak podano w sporządzonej notatce: *Wielu uczestników zebrań było zaskoczonych wiadomością, że kler gorzowski zajmuje tak wielki metraż mieszkalny. Aktywiści w Zakładach Mechanicznych „Gorzów” wysuwali wnioski, aby władze miejskie konsekwentnie zmierzały do ograniczania powierzchni mieszkalnej kleru do norm zgodnych z obowiązującymi przepisami*²⁹. Był to jednak punkt widzenia ukształtowany wrogością wobec Kościoła.

Niemniej jednak w dokumentach dotyczących likwidacji Seminarium ten argument przytaczano jako jeden z podstawowych, zaś obiekty odebrane Niższemu Seminarium, a rok później także Wyższemu rozdysponowano pomiędzy pracowników gorzowskich instytucji. Po ich adaptacji na cele mieszkaniowe uzyskano 40 lokali mieszkalnych o 121 izbach. Decyzję tę uzasadniano na jednym z posiedzeń Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze: *Gorzów jako ośrodek przemysłowy borykał się trudnościami mieszkaniowymi. Na mieszkania w 1961 roku oczekiwało blisko 2900 rodzin. W tej sytuacji PMRN wspólnie z aktywem gospodarczym i politycznym szukało dróg rozwiązania problemu. Dlatego też wydział kwaterunkowy poddał rewizji i kontroli zajmowane lokale przez urzędy i instytucje. [...] O ile instytucje i urzędy – czytamy dalej w informacji – podporządkowały się do zarządzeń ścieśnienia biur, to ze strony Seminarium duchownego władze napotykały na poważne trudności, pomimo wskazania przez władze administracyjne nadmiernej, niewykorzystanej powierzchni mieszkaniowej. Seminaria nie chciały zrezygnować z zajmowanych powierzchni i przekazania ich na cele mieszkaniowe*³⁰. Lokale po gorzowskich seminariach zostały rozdysponowane zakładom pracy i instytucjom w następujący sposób: GZWS 30%, ZM Gorzów 30%, dla nauczycieli 15%, przedsiębiorstwa

²⁷ Tamże, s. 106 n., Informacja z przebiegu zamknięcia Niższego Seminarium Duchownego i przejścia budynków przez PMRN w Gorzowie.

²⁸ APZG, Delegatura Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Wydawnictw, sygn. 124, Postanowienie o umorzeniu śledztwa, 12 XII 1960.

²⁹ APZG, PWRN, sygn. 2974, s. 115-116, Informacja z przebiegu zamknięcia Niższego Seminarium Duchownego i przejścia budynków przez PMRN w Gorzowie.

³⁰ Tamże, sygn. WdSW 114, Informacja o przejściu lokali Małego Seminarium Duchownego i Wydziału Teologicznego Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie.

budowlane 15%, urzędy i instytucje 10%. Przybliżona wartość przejętych obiektów wyniosła 5 milionów złotych³¹.

A N E K S

Sprawa likwidacji niższych seminariów duchownych w Gorzowie^a i Słupsku

I

Kuratoria Okręgów Szkolnych zawiadomią w dniu 2 lipca 1960 roku seminaria o zamiarze zamknięcia seminariów i wyznaczą 14-dniowy termin złożenia wyjaśnień. Termin upływa 16 lipca 1960 roku.

II

Kuratoria wydają w dniu 18 lipca decyzje o zamknięciu seminariów (wzór II) i doręczają je tego samego dnia seminariom. Decyzje są opatrzone klauzulą natychmiastowej wykonalności oraz wyznaczają 14-dniowy termin do złożenia odwołania. Termin złożenia odwołania upływa 2 sierpnia 1960 r.

III

Kuratoria występują w dniu 18 lipca z pismami do wydziałów spraw wewnętrznych PMRN, dołączając odpis pism do seminariów i prosząc na podstawie art. 17 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta RP z 22 III 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji (Dz. U. nr 36, poz. 342 z późniejszymi zmianami) o wydanie tymczasowych zarządzeń dla zabezpieczenia dopełnienia orzeczeń o zamknięciu seminariów, ponieważ zachodzi niebezpieczeństwo, iż seminaria, które dotychczas nie podporządkowały się przepisom ustawy z dnia 11 marca 1932 roku, mogą nie dopełnić orzeczeń o zamknięciu. Zarządzenie tymczasowe winno polegać na opieczętowaniu lokali seminariów.

IV

Wydział Spraw Wewnętrznych PMRN wydaje 18 lipca zarządzenie tymczasowe o opieczętowaniu lokali (wzór IV), doręcza je seminarium i dokonuje opieczętowania lokali. Po opieczętowaniu lokali w seminarium właściwy organ gospodarki mieszkaniowej (Administracja Domów Mieszkalnych względnie Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych) zwraca się do Wydziału Spraw Wewnętrznych PMRN z wnioskiem o umożliwienie remontu w opieczętowanych lokalach (wzór Va). W odpowiedzi na to pismo Wydział Spraw Wewnętrznych wydaje decyzję zezwalającą na przeprowadzenie remontu (wzór Vb).

V

Decyzja Wydziału Spraw Wewnętrznych jest natychmiast wykonalna, winna jednak następnie ulec zatwierdzeniu przez Kuratorium Okręgu Szkolnego jako organu, który zażądał wszczęcia postępowania przymusowego (wzór Vc). Wszelka korespondencja winna być prowadzona w dalszym ciągu wyłącznie z Kurią, gdyż seminarium prawnie nie istnieje od 18 lipca.

VI

Po otrzymaniu odwołania od decyzji o zamknięciu seminarium Kuratorium przesyła je niezwłocznie pocztą specjalną Ministerstwu Oświaty (a więc najpóźniej 3 sierpnia). Ministerstwo wydaje niezwłocznie (4 sierpnia) decyzję odrzucającą odwołanie. Decyzja Ministerstwa winna być doręczona Kurii najpóźniej 6 sierpnia.

³¹ Tamże.

^a Wszystkie podkreślenia za tekstem oryginalnym.

VII

^bKuratorium lub Inspektorat Oświaty w Słupsku winien złożyć 18 lipca do odpowiedniego wydziału PMRN w Słupsku wniosek o przydział budynku po seminarium na cele szkolne^b.

W dniu 19 lipca właściwy do spraw lokalowych organ PMRN winien na podstawie art. 54 prawa lokalowego z dnia 30 stycznia 1959 r. wezwać do siebie przedstawiciela Kurii na oznaczony dzień (np. na dzień 25 lipca).

Z przedstawicielem Kurii należy odbyć rozmowę w sprawie budynku, aby dopełnić wymogu art. 54 prawa lokalowego o daniu możliwości osobom zainteresowanym złożenia wyjaśnień i przedstawienia dowodów przed wydaniem decyzji. Z rozmowy należy sporządzić protokół uwzględniający argumenty Kurii.

Niezwłocznie po rozmowie tej właściwy organ PMRN wydaje decyzję odbierającą Kurii prawo do zajmowania budynku seminarium, a jeśli seminarium zajmowało tylko niektóre lokale w budynku, to prawo zajmowania tych lokali. Decyzję należy doręczyć Kurii nazajutrz (np. 26 lipca). Decyzję należy oprzeć na art. 36 ust. 1 prawa lokalowego, uzasadniając to zamknięciem seminarium. W decyzji wystawionej według zwykłego wzoru należy pouczyć Kurie o prawie do odwołania się w ciągu 7 dni od doręczenia decyzji do Miejskiej Komisji Lokalowej. Termin odwołania minąłby więc 3 sierpnia. Miejska komisja lokalowa winna zwołać rozprawę na dzień 7 sierpnia, tak by wypadła ona już po doręczeniu decyzji Ministerstwa Oświaty. Na rozprawie tej Miejska Komisja Lokalowa winna odrzucić odwołanie, a nazajutrz (8 sierpnia) doręczyć Kurii swą wykonaną decyzję. Po odrzuceniu odwołania przez Miejską Komisję Lokalową lub upływie 7 dni od decyzji organu PMRN w razie niewniesienia odwołania organ do spraw lokalowych winien wydać decyzję o przydzieleniu lokalu nowym użytkownikom. Decyzje te winny być wydane więc najpóźniej 8 sierpnia^c.

VIII

Po wydaniu przydziału nowym użytkownikom, a więc np. 8 sierpnia^d Wydział Spraw Wewnętrznych PMRN wyda w postępowaniu przymusowym decyzję o zdjęciu pieczęci z lokali poseminaryjnych w celu wprowadzenia do nich nowych użytkowników (wzór VIIIa). Decyzja ta winna przewidywać również zgromadzenie ruchomości z lokali poprzednio opieczętowanych w jednym nie opieczętowanym lokalu na terenie budynku poseminaryjnego. Tego samego dnia Wydział doręcza decyzję Kurii oraz przeprowadza przeniesienie ruchomości. Decyzja Wydziału Spraw Wewnętrznych jest natychmiast wykonalna. Po wykonaniu winna ona być zatwierdzona przez Kuratorium (wzór identyczny z wzorem Vc).

^bW oryginale fragment przekreślony. Na marginesie adnotacja: *Nie dotyczy Gorzowa.*

^cOdręcznie poprawione z 9.

^dOdręcznie poprawione z 9.

IX

Właściwy do spraw lokalowych organ PMRN wezwie 8 sierpnia^e Kurię do dobrowolnego opróżnienia lokalu, w którym są zgromadzone ruchomości poseminaryjne (art. 76 prawa lokalowego). W razie nieopróżnienia tego lokalu, organ PMRN przeprowadzi 16 sierpnia^f przymusowe usunięcie z tych ruchomości, przewożąc je do innego budynku Kurii.

X

Organ finansowy może między 8 a 16 sierpnia^g dokonać zajęcia niektórych ruchomości poseminaryjnych za zaległe podatki seminarium i Kurii. Z chwilą zamknięcia seminarium majątek seminarium staje się bowiem majątkiem Kurii jako właściciela zlikwidowanego seminarium. W szczególności można zająć bibliotekę seminarium. W razie zajęcia ruchomości zajętych nie trzeba by przewozić w sposób podany w pkt. IX.

Z niniejszego pisma wykonano 2 egzemplarze odpisów, które doręczono: 1 egzemplarz tow. Tadeuszowi Wieczorkowi, I Sekretarzowi KW PZPR, 2^h egzemplarz tow. Bolesławowi Galczewskiemu Z-cy Komendanta Wojewódzkiego MO.

KW PZPR
w Zielonej Górze
/pieczęć/
2 VII 60
/-/ podpis nieczytelny

KW MO 18
Zielona Góra
/pieczęć/
2 VII 60
/-/ podpis nieczytelny

APZG, PWRN, sygn. 2974, s. 9-14, Sprawa likwidacji niższych seminariów duchownych w Gorzowie i Słupsku (maszynopis).

^e Odręcznie poprawione z 10.

^f Odręcznie poprawione z 18.

^g Odręcznie poprawione z 10 i 18.